

Цокур Є.Г.

Особливості легітимаційних процесів у сучасній Україні

Головну увагу в дослідженні присвячено аналізу українського досвіду забезпечення владної легітимності в контексті загальноєвропейських та світових тенденцій у практичній та теоретичній площинах. Легітимність одночасно виступає і метою, й умовою існування та ефективності владних відносин у державі. Потенціал легітимності є потенціалом державотворення та стабільності суспільно-політичного життя. Визнання цього та переосмислення місця та ролі легітимності в сучасній політичній науці є необхідною умовою як наукового, так і державно-управлінського прогресу. Розглянуті особливості делегітимаційних процесів. Делегітимаційні процеси є складовою процесу набуття легітимності владними інституціями. Делегітимація є неминучим і необхідним елементом сучасної політики та політичного управління. Особливості делегітимаційних процесів часто визначають специфіку владно-політичних процесів та їх наслідків щодо певної країни, суспільства. Тож без ґрунтовного дослідження делегітимації неможливо повною мірою вивчити проблематику владної легітимності. Також представлено авторське бачення шляхів та методів забезпечення легітимності українських владних інституцій на основі наявного міжнародного досвіду та світових тенденцій щодо взаємопов'язаності легітимаційних дій і процедур та проблематики становлення дієвих та впливових інституцій громадянського суспільства.

Ключові слова: легітимність, легітимація, делегітимація, влада, суспільство, криза легітимності, політичне управління, політичний режим.

Главное внимание в исследовании уделено анализу украинского опыта обеспечения властной легитимности в контексте общеевропейских и мировых тенденций в практической и теоретической плоскостях. Легитимность одновременно выступает и целью, и условием существования и эффективности властных отношений в государстве. Потенциал легитимности является потенциалом создания государства и стабильности общественно-политической жизни. Признание этого и переосмысление места и роли легитимности в современной политической науке является необходимым условием как научного, так и государственно-управленческого прогресса. Рассмотрены особенности делегитимационных процессов.

Делегитимационные процессы являются составяющей процессса приобретения легитимности властными институциями. Делегитимация является неминувимым и необходимым элементом современной политики и политического управления. Особенности делегитимационных процессов зачастую определяют специфику властно-политических процессов относительно определенной страны, общества. Поэтому без глубокого исследования делегитимации невозможно в полной мере изучить проблематику властной легитимности. Также представлено авторское видение путей и методов обеспечения легитимности властных институций Украины на основе имеющегося международного опыта и мировых тенденций относительно взаимозависимости легитимационных действий и процедур и проблематики становления действенных и влиятельных институций гражданского общества.

Ключевые слова: легитимность, легитимация, делегитимация, власть, общество, кризис легитимности, политическое управление, политический режим.

The main attention is paid to the analysis in the study Ukrainian experience in ensuring the legitimacy of power in the context of European and global trends in the practical and theoretical dimensions. Legitimacy simultaneously comes forward both a purpose and condition of existence and efficiency of power relations in the state. Potential of legitimacy is potential of creation of the state and stability of social and political life. Confession of it and comprehension of place and role of legitimacy in modern political science is a necessary condition as scientific so state administrative progress. De-legitimation's processes are the constituent of process of acquisition of legitimacy by power's institutions. De-legitimation is the inevitable and necessary element of modern policy and political management. It is impossible in a complete measure to learn problem of power legitimacy without research of de-legitimation. Also author presents the seeing of ways and methods of providing of legitimacy of Ukrainian power institutions on the basis of present international experience and world tendencies in relation to intercommunication of legitimations actions and procedures with problems of becoming of effective and influential institutions of civil society.

Key words: legitimacy, legitimation, de-legitimation, power, society, crisis of legitimacy, political management.

УДК 321.1

Цокур Є.Г.,
доктор політичних наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри політології
Запорізького національного університету

Суспільно-політична криза, яка стала наслідком граничної делегітимації влади та досягнення меж неефективності владарювання в Україні, актуалізувала проблематику пошуку шляхів та методів забезпечення легітимності політичної влади та вибору перспективного напрямку державотворення.

Сучасна Україна, як державно-політичне утворення, має обрати не лише шлях подальшого суспільно-політичного розвитку, але й забезпечити належний рівень легітимності, тобто виправда-

ності зазіхань на владу з боку певних політичних та громадських інституцій і організацій, та досягнення належного рівня довіри до останніх з боку населення й інших учасників політичного та соціально-організаційного процесів.

Суспільно-політичні зміни початку 90-х років в Україні призвели до значної трансформації політики, методів та технологій легітимації влади. Отримана в спадок від радянських часів модель забезпечення легітимності влади, заснована на

переважному використанні примусу та сили, вже не могла ефективно використовуватися в практиці державно-політичної діяльності, а нової моделі створено не було. Проблема ускладнилася тим, що правляча еліта персонально майже не змінилася, продовжуючи діяти та керувати державою та суспільством за допомогою тих же методів та технологій, що й за радянських часів. Стара провладна еліта, як засвідчили подальші події, не бажала та, вірогідніше за все, й не могла змінити стиль свого керівництва. Водночас суспільство стримано, але наполегливо почало вимагати змін. Атмосфера відкритості та свободи, наочний приклад успішних суспільно-політичних та економічних змін у ряді країн колишнього СРСР та соціалістичного табору спонукала до цього. Наслідком цього протиріччя стало зростання супротиву існуючому режиму з боку суспільства, що став помітним з початку 2000-х років, а кульмінацією його стала «помаранчева революція» 2004 року.

Політичний режим першого десятиліття незалежності, будучи політично, економічно неефективним та безперспективним, поступово втратив кредит довіри та легітимності, який він отримав після здобуття Україною незалежності 1991 року. Представники правлячої еліти не врахували той факт, що легітимність на відміну від влади не можна отримати в повне використання на певний час. Її потрібно весь час підтримувати ефективними та суспільно значимими справами та діями. Вона, як багаття, «зігріває» еліту підтримкою суспільства лише за постійної уваги до останнього та підживлення вдалими діями.

Основним джерелом та засобом легітимації влади в Україні після здобуття незалежності залишалися вибори. Виборча модель легітимації є загальноприйнятою в більшості демократичних країн світу, але це формалізована сторона легітимності, вона потребує доповнення за рахунок залучення до легітимаційного процесу інших джерел забезпечення легітимності влади. У демократичних суспільствах виборча легітимація зазвичай доповнюється сталістю традицій підтримки та визнання суспільством правомірності дій влади, а також дієвим впливом на процес прийняття політичних рішень інститутів громадянського суспільства. В авторитарних та тоталітарних суспільствах виборча легітимація носить здебільшого формальний характер, хоча й зберігається, та замінюється силовим примусом.

Практика українського державотворення продемонструвала кілька спроб пошуку вдалої моделі легітимації влади. Аналізуючи ці спроби, можна виділити певні легітимаційні періоди, характерною рисою яких було домінування певного джерела забезпечення легітимності та налаштованих під нього моделей легітимації влади. Хронологічні межі є умовними, встановлені на основі аналізу різногалузевих досліджень та суб'єктивної оцінки

розвитку та трансформації політичної системи України.

Першим був період 1991–1999 років, протягом якого переважно застосовувалися моделі та технології, в основі яких лежали ідеологічні джерела забезпечення легітимності влади.

На тлі суспільно-політичного похвалення та емоційного підйому суспільства правляча еліта запропонувала суспільству кілька шляхів державотворення та методів забезпечення легітимності. Особливістю легітимаційного процесу цього періоду були розбіжності в цілях та завданнях державотворення та легітимації, які озвучувалися публічно і тими, які малися на увазі провладною елітою. Як не парадоксально, але актуалізація питання розбудови держави маскувала бажання реалізації владних амбіцій окремих політиків, високопосадовців та їхнього оточення.

Наступний період 1999-2004 роки позначився домінуванням адміністративно-корупційної моделі легітимації, джерелом якої є примус, застосування сили та маніпуляція. Взявши курс на побудову авторитарного режиму, українська провладна еліта так і не змогла його реалізувати повною мірою, тож вимушена була дотримуватися певних процедур здійснення влади та легітимаційних дій.

Складність української ситуації полягала ще й у тому, що з різних причин керівництво не могло і не мало можливості встановити авторитарну модель управління та відповідну систему забезпечення легітимності. Перебуваючи на роздоріжжі, українська провладна еліта змушена була маневрувати, зберігаючи видимість демократичних процедур управління та забезпечення легітимності, й одночасно проводити політику, характерну для авторитарного режиму. Особливо це стало помітно наприкінці 90-х років, коли було здійснено спробу встановлення авторитарного домінування. Проте під тиском зовнішніх джерел забезпечення легітимності, світової спільноти, міжнародних організацій та керівництва певних країн ця спроба виявилася невдалою.

У цей час виборча модель забезпечення легітимності влади, фактично єдина дієва модель легітимації в Україні середини – кінця 90-х років, стала набувати формалізованого вигляду. Президентські вибори 1999 року та парламентські 1998 та 2002 років продемонстрували те, що суспільство втратило контроль за діяльністю державних владних інститутів. На практиці головним чином почали використовуватися методи проведення виборів, що ґрунтувалися не на вільному волевиявленні громадян та врахуванні інтересів суспільства, а на маніпулятивних технологіях. Тож вибори стали прикриттям для подальшої узурпації влади певними кланами та фінансово-промисловими групами. Втрата останньої можливості впливу суспільства на процес формування органів влади та їхню діяльність, якою протягом 90-х років в Укра-

їні були вибори, спричинили соціальний протест, наслідком якого були події осені 2004 року.

Незалежність не спричинила зміни політичної еліти в Україні. Однак факт незмінності надав проблемного характеру основам легітимності, основам, на яких еліта продовжувала здійснювати владу. Подальша легалізація шляхом виборів пом'якшила проблему дуже незначною мірою, оскільки, узаконивши своє перебування при владі, еліта зобов'язана забезпечувати легітимність за допомогою економічних і соціальних успіхів. Якщо, як у випадку з Україною, успіхів немає, то необхідно розробляти й застосовувати технології, які дають змогу компенсувати дефіцит легітимності.

Хоча формальна легальність здобувається нині в процесі багатопартійних виборів до вищого законодавчого органу, наприклад, і з використанням змішаної, пропорційно-мажоритарної виборчої системи, але подальші відносини обраних та виборців складаються за відомим сценарієм. У тих, хто одержав мандат на здійснення влади, геть відсутнє прагнення викликати і підтримати легітимність знизу, легітимність у вигляді поваги й визнання. Тим самим влада не стає авторитетом, який спирається на внутрішню усвідомлену кожним індивідом переконаність в особливій значущості й правильності дій влади, що забезпечує їй підтримку. Така переконаність, за М. Вебером, становить внутрішню гарантованість легітимності. Вона й залишається «незапитаною» в сучасній Україні.

Для підтримки міфу державотворення та забезпечення легітимності суспільству протягом перших двох періодів було запропоновано для реалізації кілька ідей, які мали відволікти його увагу та унеможливити посягання з його боку на владу. Головне місце серед таких ідей займали такі:

1. Національна ідея та ідеологія національного відродження, яка вимагала консолідації суспільства та надання авансованої легітимності державним інститутам та провладній еліті з метою реалізації заявленої ідеї в «надзвичайно складних геополітичних» умовах.

2. Ідея «сильної» влади задля якомога швидшого та ефективного становлення незалежної держави та протистояння внутрішнім і зовнішнім викликам. Зазначена ідея зазвичай популярна у поставоритарних суспільствах, але насправді приховує слабкість, непрофесіоналізм можновладців та бажання узурпації влади певними групами чи особистостями.

3. Ідея розбудови громадянського суспільства. Насправді, громадянське суспільство самоінституціалізується, його не можна побудувати чи створити в наказовому порядку. Таким чином, формуються лише інститути псевдогромадянські, метою існування яких є забезпечення видимості підтримки державних інститутів з боку суспільства та створення умов для самолегітимності режиму.

4. Ідея розбудови та захисту держави. Може поєднувати в собі елементи всіх вищезазначених ідей. Справжньою метою при цьому залишається утримування, узурпація влади та відсторонення суспільства від реальної участі в управлінні країною.

Реалізація такої стратегії державотворення та моделей легітимності призвела до втрати темпу розвитку, ресурсів та легітимісного потенціалу.

Наслідком цього стала перманентна криза політичного, економічного наукового та духовного життя України першого десятиліття незалежності.

Третій період, кінець 2004 – початок 2006 років, помітно вирізнявся серед інших джерелом легітимності та легітимісною зорієнтованістю. Події «помаранчевої революції» означили перехід до персоналізованої легітимності, джерелом якої стали особистісні якості лідера та активна позиція суспільства. Демократичні процедури формування нової влади мали закріпити означену позицію. Але, як виявилось уже через півроку, ця модель легітимності з точки зору можливості її реалізації виявилася найменш вдалою в історії новітньої України. Причиною цього стали, перш за все, невідповідність заявлених новою владою принципів управління та персонального складу керівництва нових органів влади, відсутність реального бажання та можливості провести докорінні зміни стилю управління та реформування політичної системи країни. Владні амбіції та особисті інтереси перебороли необхідність виконання передвиборчих та проголошених на «майдані» обіцянок. Розчарування суспільства, яке надало «помаранчевим» лідерам небачений як для історії України, і не лише періоду незалежності, кредит легітимності та довіри, дуже швидко зруйнувало ідеалістичне бачення майбутнього держави та суспільства. Тож і криза легітимності «помаранчевої» влади в цілому та її лідерів поодиноці була блискавичною та неминучою. Її наслідком стала поразка нової влади на парламентських виборах 2006 року.

Четвертий період, середина 2006 – середина 2010 років, характеризувався глибокою кризою легітимності. Структурно-залишкова модель легітимності, в основі якої лежить традиція збереження певної структури, є найбільш слабкою та небезпечною з точки зору перспектив державотворення та ефективного управління державою.

П'ятий період, середина 2010 – кінець 2013 років відзначився ще стрімкішим та граничним падінням рівня легітимності влади в Україні. Таким чином, криза легітимності влади не лише наблизилася до своєї критичної межі, а стала доконаним фактом, спровокувавши супротив суспільства та руйнацію системи нелегітимної та неефективної влади. Виявом цього є не тільки надзвичайно низький рівень довіри населення до політичної системи в інституціональному та персоналізованому вимірі, а й швидке зниження авторитету держави на міжнародній арені.

Слід також визнати значимість та впливовість для української влади зовнішніх джерел забезпечення легітимності протягом усього періоду після здобуття Україною незалежності 1991 року. Подекуди саме цей чинник ставав визначальним при формуванні органів влади та зміні моделей легітимації. Яскравим прикладом стали вибори 2004 року. Відмова Л. Кучми балотуватися на наступний президентський термін була більшою мірою зумовлена якраз острахом майбутньої делегітимації в очах впливової частини світової спільноти, аніж бажанням дотримуватися неоднозначно трактованих конституційних норм чи побоюванням втрати певної легітимності з боку українського суспільства.

Найбільш потужним зовнішнім легітимаційним впливом на українську владу за часів незалежності вирізнялися декілька суб'єктів міжнародної діяльності. У різні періоди ступінь їхнього впливу на суспільно-політичне життя українського суспільства та держави, формування органів влади та їх легітимацію різнився, але при цьому головні зовнішньополітичні агенти впливу не змінювалися. До них можна віднести керівництво США, органи управління ЄС та владні кола РФ.

На певних етапах історичного розвитку владно-політичний простір України ставав ареною активної конкурентної боротьби зазначених суб'єктів міжнародної діяльності. Подекуди українська державність та суспільні інтереси були та залишаються розмінною картою в руках більш впливових зовнішньополітичних гравців. Це свідчить про слабкість та несаможиттєвість української владної еліти, яка так і не спромоглася виробити певний «кодекс честі» та узгоджені загальноприйняті норми поведінки, виходячи з інтересів власного суспільства та держави, а залишається у напіввасальній залежності від закордонних «консультантів та помічників».

Вплив зовнішньополітичних факторів та джерел легітимності особливо стає помітним та значимим у період значних суспільно-політичних змін та кризи владної легітимності. При цьому діяльність міжнародної спільноти, світових організацій та правлячих кіл зарубіжних держав може виступати і як чинник стабілізації та пошуку оптимального шляху розвитку, і як чинник посилення нестабільності та кризових явищ.

Важливим фактором та джерелом легітимації можуть виступати геополітичні зміни та процеси в сучасному світі. У новітній історії України вони відіграли особливу роль. Саме масштабні геополітичні зміни кінця 80-х – початку 90-х років ХХ століття, руйнація «соціалістичного табору», поява значної кількості нових східноєвропейських країн дали змогу відносно швидко та безболісно проголосити та реалізувати ідею незалежності України. При цьому на хвилі загальноєвропейського державотво-

рення українська держава змогла легітимізуватися як в очах міжнародної спільноти, так і у свідомості українського суспільства, незважаючи на те, що ще півроку тому, навесні 1991 року, значна кількість населення на всесоюзному референдумі виказала бажання збереження Радянського Союзу і УРСР як однієї з його складових, союзної республіки. Досвід здобуття Україною незалежності та українського державотворення 1991 року можна вважати взірцем ефективності легітимаційної політики. Тоді як країни колишньої Югославії в жорстоких та кровопролитних боях, республіки Прибалтики, Грузія важким та тривалим супротивом радянському режимові торували свою дорогу до незалежності, російська еліта «розривалася» між прагненням до свободи і незалежності та бажанням зречення імперії, Україна отримала власну незалежну державу більше як подарунок долі, аніж як здобуток тривалої праці та боротьби. Ця легкість, мабуть, зіграла з українським суспільством та елітою злий жарт, вселивши в їхню свідомість надмірну самовпевненість та недалекоглядність.

У подальшому примара зарубіжного впливу стала помітною, невід'ємною та визначальною рисою українського державотворення та легітимаційних процесів. З огляду на слабкість внутрішньополітичного легітимаційного потенціалу, українська еліта щоразу зверталася за консультаційною, а то й владно-легітимаційною допомогою до закордонних «друзів та партнерів». Причому для певних частин української еліти вони знаходилися за чітко встановленими орієнтирами: для одних – виключно на заході, для інших – на сході. Деякі представники еліти намагалися балансувати між цими двома векторами, але це могло тривати досить недовго і зазвичай закінчувалося необхідністю остаточного визначення «власної позиції».

Події 2004 року означили початок пікової фази конфлікту інтересів ключових геополітичних гравців на українському політичному полі, а події 2014 року виявили їх граничну межу. На нашу думку, саме зовнішньополітичний чинник став визначальним з точки зору кризи легітимності, яка загострилася, або ж точніше, перейшла у відкриту форму.

Тож сучасна криза владної легітимності, яка з періодами поглиблення та затухання триває вже біля десяти років, своїм джерелом теж багато в чому має зовнішньополітичні фактори та дії керівництва зарубіжних країн. Зовнішні джерела легітимності політичної влади були, є і будуть актуальними для України. До того ж методи та технології реалізації їхнього потенціалу щороку вдосконалюються та стають все більш впливовими. У новітній історії України вони знайшли прояв: у сприянні проголошенню незалежності та державотворенні; формуванні і нав'язуванні суспільству певних ідеологічних принципів та догм; втручанні у внутрішньополітичні справи, виборчий процес;

інформаційній війні; прихованій та відкритій військовій агресії та інших моментах суспільно-політичного життя.

Тож зовнішні фактори та джерела легітимації несуть як певну позитивну роль, так і мають негативні прояви та наслідки. Чого більше? Питання, мабуть, недоречне. Головне, як знайти ту модель державотворення, та способи легітимації, які б убезпечили від надмірного зовнішнього впливу внутрішні легітимаційні процеси. Як створити такі умови, коли суспільство буде орієнтуватися на внутрішні ресурси та традиції у створенні оптимальної моделі творення держави та самореалізації. Шлях до цього лежить через дієві, впливові інститути громадянського суспільства, яке ідею державності, суспільного розвитку та блага поставить вище, аніж дріб'язкові корпоративні чи особистісні сварки окремих представників провладної еліти, яке матиме реальний вплив на суспільно-політичні процеси та управління державою і не допускати можливості маніпулювання суспільними настроями, діями заради задоволення амбіцій правлячих кіл країн, які за основу ведення зовнішньої політики взяли не принципи добросусідства, а певні утопічні застарілі ідеї та моделі, зорієнтовані на ситуативне посилення власного впливу на світовій арені за рахунок міжнародної дестабілізації, руйнації інших держав та реалізації принципу «розділяй та владарюй». Ідея громадянського суспільства не панацея, але найбільш реальна можливість суспільства самочинно вирішувати власну долю, а не сліпо довіряти їй чи то власним, чи то закордонним «поводирям».

Аналізуючи недалеке минуле та сьогодення українського політичного життя в контексті владних відносин та проблем легітимності, ми незмінно наштовхувалися на сусідство понять «легітимність» та «еліта». Дійсно, еліта, зокрема політична, є найбільш впливовим та активним учасником легітимаційного процесу. Особливого значення позиція, дії, якості політичної еліти набувають під час визначальних та кризових моментів в історії держави. Саме тоді від її професійності, толерантності, здатності до компромісу залежить доля суспільства та його майбутнє. Тож належність до політичної еліти має розглядатися не як привілей чи можливість самореалізації, не як можливість максимального задоволення власних потреб чи привід для самовихваляння та примушення до цього інших, а як велика відповідальність за долю людей та самопожертва задля суспільних інтересів.

Українській еліті ще далеко до сприйняття та реалізації зазначених принципів. Та й виглядають вони в реаліях сучасного українського життя дивакуватими та занадто пафосними, але іншого шляху зазвичай немає, і тисячолітній світовий історичний досвід доводить це численними сумними прикла-

дами. Тож якщо українському суспільству та державі потрібна ефективна, дієва, легітимна влада, то без зміни ставлення еліти до своїх обов'язків, саме обов'язків, а не прав чи привілеїв, без встановлення цивілізованої моделі взаємодії еліти та суспільства обійтись просто неможливо. Сучасна українська еліта є переважно номенклатурною. Таким чином, обіймання певної посади автоматично означає приналежність до політичної, правлячої еліти. При цьому до уваги не беруться ні особистісні якості претендента на елітарний статус, ні його вплив на суспільно-політичні процеси, ні професіоналізм, ні інші якості, наявність яких могла б означати правомірність та моральність претензій особистості на зазначений статус та місце в суспільній ієрархії. Спрощений підхід до формування та рекрутування еліти породжує багато проблем об'єктивного та суб'єктивного характеру, які щоразу проявляються в українській політиці та суспільному житті.

Суспільство та еліта не можуть тривалий час у межах однієї держави бути непримиримими конкурентами, або перебувати в радикальній опозиції один до одного, або взагалі існувати та діяти незалежно. Звичайно, певні елементи конкуренції чи то змагальності можуть і мають існувати: без них домогтися суспільно-політичного прогресу неможливо, але радикалізму, непримиримості, зверхності, нерівноправності чи байдужості у відносинах суспільства та еліти бути не повинно. Оскільки суспільство «народжує» еліту та делегує їй владні повноваження, легітимує задля забезпечення власної життєдіяльності, вирішення нагальних проблем та забезпечення, перш за все, соціального поступу, то еліта та суспільство мають бути нерозривні у своїх намірах. Українське сьогодення демонструє зовсім протилежне у взаєминах еліти та суспільства, і це одна з головних проблем на шляху розвитку України.

Актуальна політична ситуація диктує необхідність пошуку консолідуючої ідеї заради демократичного єднання громадян і політичних еліт. Головне завдання полягає у відновленні довіри народу до влади, громадянина до громадянина. Об'єднатися українське суспільство має навколо якісних змін сутності політичного розвитку. За всі роки державної незалежності у нас відбувалися переважно кількісні зміни, створювався лише каркас демократичної влади.

Проблема формування і якісного оновлення політичної еліти особливо важлива для нашого суспільства. Історично склалося так, що Україна століттями входила до складу деспотичних держав, де не існувало уявлення про хоча б відносну єдність інтересів правлячих класів і решти підданців. Модернізаційні перетворення здійснювалися згори вниз, без зворотних імпульсів. Тому на нашому ґрунті так погано приживалися правові

норми, елементи самоврядування і громадянського суспільства. Склався глибокий культурний, майновий і статусний розрив між вузькою управлінською, культурною елітою і рештою населення. Глибина цього відчуження обумовлювалася тим, що носіями національних традицій були переважно представники простого люду. Що ж до української еліти, то вона часто мала маргінальний характер, була відірвана від власної культури і водночас не завжди могла засвоювати цінності та норми домінуючої (польської, російської) культури. Сучасний розвиток, на жаль, не зняв цього протистояння, а поглибив його. В Україні ще не сформувалася соціальна сила, спроможна очолити процес модернізації.

Пропозицій та ідей щодо налагодження співпраці суспільства та державних інститутів і повернення останніх у легітимне русло діяльності вистачає. Науковці, як ніхто інший, розуміють ту загрозу, яку таїть у собі збереження існуючого стану та подальше поглиблення кризи легітимності державної влади. Бажано, щоб цю загрозу усвідомили також політики та високопосадовці, від дій яких багато в чому залежить зараз доля української державності. Зрозуміло одне (і на цьому сходяться більшість дослідників): незважаючи на те, які «рецепти порятунку легітимності та державності» вони пропонують, легітиміційні процеси мають відбуватися виключно в руслі демократичних, вільних та усвідомлених суспільством норм та процедур, без будь-якого натяку на використання сили та примусу, як джерел легітимності та методів легітимізації. Історія української державності засвідчує, що найменша спроба встановлення авторитарного політичного режиму чи режиму з елементами авторитаризму не лише не спонукає до пошуку компромісу, а призводить до руйнації державності. Тож досвід сучасної Росії в контексті методів та моделей легітимізації державної влади, які там застосовуються, для української політики є не лише безперспективним, а і згубним.

Складність сучасного стану української держави та її керівництва полягає в тому, що криза легітимності та делегітиміційні процеси охопили всі рівні політичного та державного управління. Дії владних структур не знаходять позитивної оцінки та необхідної підтримки в суспільстві – від рівня місцевого управління до рівня вищого політичного та державного управління. Більше того делегітиміційні процеси в сучасній Україні носять як персоналізований характер, що виявляється в низькому рівні довіри до більшості представників вищого керівництва держави, так і структурний характер – висловлення та демонстрація недовіри з боку суспільства всій системі державних органів влади та інститутів управління. Останнім «bastіоном легітимності» влади в сучасній Україні залишається рівень фундаментальний, тобто визнання право-

мірності та необхідності існування української держави як такої, але він теж потерпає від постійних атак з боку як зовнішніх противників української державності, так і частини суспільства, яка теж з різних причин вважає нелегітимною взагалі українську державність. Тож криза легітимності в Україні носить системний та багатоаспектний характер.

Проблема ускладнюється ще й тим, що виборча модель легітимізації, одна з головних складових сучасної легітиміційної політики та практики, внаслідок суспільно-політичних процесів та дій органів влади виявилася багато в чому дискредитованою в очах суспільства і політикуму і, відповідно, ефективно використана бути не може. У схожому стані перебуває й судова гілка влади, ефективна та неупереджена робота якої в демократичних країнах значно посилює легітиміційний потенціал та легітиміційний «запас міцності» органів державної влади та керівництва держави.

Ситуація ускладнюється глобальністю кризових явищ у всіх сферах життя української держави. Сталося те, про що неодноразово попереджали громадські діячі, науковці, аналітики, журналісти. Збочена та корупційно-орієнтована модель політичного управління, яка до того ж була вкрай неефективною в галузі економіки та державного управління і будувалася за принципом ситуативного малопрофесійного реагування на проблеми, що виникали, без побудови та реалізації хоча б якої-небудь політико-управлінської стратегії, не могла існувати тривалий час і була приречена на крах. Більше того зазначена модель вела до руйнації і саму систему української державності.

Зараз Україна як держава почала новий, зівставний із часом здобуття незалежності період власного державотворення, розвитку, становлення. Цей період починається в непростих умовах, складніших, ніж це було 1991 року. До внутрішніх проблем економічного, політичного, суспільного плану, які наразі завжди були актуальними протягом 1991–2015 років, додалися проблеми зовнішнього впливу. Україна вперше за майже 70 років стикнулася з реальною збройною агресією з боку сусідньої держави. У такій ситуації проблема легітимності влади переходить у практичну площину: від безучасної довіри до активної співучасті. Від уміння еліти та спонтанно народжених інституцій громадянського суспільства скористатися новим кредитом довіри буде залежати майбутнє українського суспільства та держави. Ситуація, що склалася зараз в Україні, ще раз продемонструвала важливість та невідворотність для владних інституцій наслідків зневажання проблематики легітимності чи заміни її псевдолегітиміційними процесами та технологіями, довівши вкотре, що єдиним і головним джерелом легітимності політичної влади в сучасному державотворенні є суспільство та особистість.